

Γιώργης Παυλόπουλος, «Το άγαλμα και ο τεχνίτης»
ΚΝΕΛ Γ΄, 50-52¹

Η Μεταπολεμική Λογοτεχνία²

Το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και τα διάφορα ζητήματα που προέκυψαν ανέδειξαν μια νέα γενιά λογοτεχνών, με νέες προσδοκίες όσον αφορά στη λογοτεχνική παραγωγή και στη θεματολογία της. Συγκεκριμένα,

η ποίησή τους φέρει τα πρόσφατα ίχνη της εμπλοκής τους στην ιστορία, ενώ η πεζογραφία τους έχει ως θέμα τη μάχη για την απελευθέρωση, τη σύγκρουση στα μέτωπα της Αντίστασης και του Εμφυλίου. (Vitti: 2003, 477)

Ο Γιώργης Παυλόπουλος και η Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά

Ο ποιητής Γιώργης Παυλόπουλος (1924-2008) ανήκει στην πρώτη μεταπολεμική γενιά λογοτεχνών η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο (1988, 24), αποδεκατίστηκε στον πόλεμο, στην Κατοχή και στον Εμφύλιο που ακολούθησε.

Σύμφωνα με την κατάταξη του Αργυρίου (2000, 7-29), η πρώτη μεταπολεμική γενιά περιλαμβάνει όσους λογοτέχνες γεννήθηκαν από το 1916 έως το 1928 και των οποίων το έργο επηρεάστηκε από τα γεγονότα του Δευτέρου Παγκόσμιου Πολέμου. Ο Γ.Π. Σαββίδης (2000, 624-627) προτείνει να συμπεριληφθούν στη Γενιά αυτή όσοι λογοτέχνες γεννήθηκαν από το 1918 ως το 1928 και με τον όρο ότι εξέδωσαν την πρώτη συλλογή τους μετά το 1940.

Αναφερόμενος στη συμβολή του Γιώργη Παυλόπουλου στη μεταπολεμική ποίηση, ο Τσακνιάς (1983) τονίζει ότι αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, μια και η φωνή του ποιητή παραμένει βαθύτατα προσωπική, ακόμη και όταν τα βασικά μοτίβα της δημιουργίας του είναι αντλημένα από την κοινή δεξαμενή των αιματοβαμμένων εμπειριών της γενιάς του.

Χαρακτηριστικά της ποίησης του Γιώργη Παυλόπουλου

Ο Παυλόπουλος εξέδωσε έξι ποιητικές συλλογές και ο ίδιος, σε συνέντευξη που παραχώρησε στον δημοσιογράφο Κώστα Λιόντη, που φιλοξενήθηκε στην

---

¹ Το ποίημα διδάσκεται στη Β΄ Λυκείου Κ.Κ.

² Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να γνωρίσουν τους σημαντικότερους σταθμούς της Ιστορίας της ελληνικής λογοτεχνίας.

Ο συγκεκριμένος Δείκτης καθώς επίσης και όσοι ακολουθούν έχουν επιλεγεί από τους Δείκτες Επιτυχίας και Δείκτες Επάρκειας Λογοτεχνίας Β΄ Λυκείου Κοινού Κορμού: <http://logom.schools.ac.cy/index.php/el/logotechnia/analytiko-programma>

εφημερίδα *Η Αυγή* την 1^η Ιουνίου 1986, χαρακτήρισε τον εαυτό του ολιγογράφο:

Είμαι οπωσδήποτε ολιγογράφος. Όμως πιστεύω ότι ο αριθμός των ποιημάτων που θα γράψει ένας ποιητής είναι αμετάκλητος και δεν εκφράζεται ούτε με το «λίγο», ούτε με το «πολύ». Είναι, επιτρέψατε μου να πω, ένας αριθμός μαγικός. Τον προϋποθέτουν όλοι οι αριθμοί των ποιημάτων που γράφτηκαν πριν και που θα γραφούν μετά από αυτόν. Με την έννοια ότι η Τέχνη δεν γίνεται με τον Έναν αλλά με τους Πολλούς, που το άθροισμα των έργων τους είναι αποτέλεσμα μιας βαθιάς αλληλεγγύης ανάμεσα τους. Έπειτα, ο αριθμός των ποιημάτων ενός συγκεκριμένου ποιητή, είναι συνάρτηση της ζωής του, μοναδικής όπως του κάθε ανθρώπου η ζωή. Δεν μπορώ να φανταστώ ένα ποίημα λιγότερο ή ένα ποίημα περισσότερο από τα υπάρχοντα λ.χ. του Μπασό ή του Βιγιόν, γιατί δεν μπορώ να φανταστώ διαφορετικό το άθροισμα των ημερών του βίου αυτών των ποιητών. Ακόμη θα έλεγα ότι ο αριθμός αυτός είναι τόσο υποθετικός όσο και πραγματικός, αφού ο χρόνος, είτε το θέλουμε είτε όχι, θα τον καθορίζει διηλεκώς στη συνείδηση του κόσμου.

Όσον αφορά στα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης του Παυλόπουλου, η Τασούλα Καραγεωργίου (2006, 43) γράφει ότι πρόκειται για μια ποίηση κυρίως αφηγηματική,

με ιστορίες παράξενα χτισμένες με μια εικαστική τεχνική και μια κινηματογραφική οπτική που υπηρετείται εύστοχα από μια γλώσσα «χωρίς μαλάματα», πυκνή και εκφραστική μέσα στη λιτότητά της, από την οποία απουσιάζουν τα περιττά επίθετα και τα σχήματα λόγου και στην οποία κυριαρχεί το ρήμα.

Αναφερόμενη εξάλλου στη θεματολογία και την αφετηρία των ποιημάτων αυτών, η Καραγεωργίου (2006, 42) επισημαίνει ότι τα ποιήματα του Παυλόπουλου έχουν συχνά ως αφετηρία τα όνειρα που αξιοποιούνται έπειτα για τη δημιουργία *παράξενων όσο και αινιγματικών ιστοριών*, ενώ αντίθετα οι τίτλοι των ποιημάτων είναι πιο ρεαλιστικοί, μια και αποτελούνται από ουσιαστικά συνοδευόμενα από οριστικά άρθρα, όπως για παράδειγμα «Τα αντικλείδια», «Το σακί», «Το κατώγι», «Ο γλύπτης και ο τεχνίτης».

Η κριτική για το έργο του Γιώργη Παυλόπουλου

Αναφερόμενος στη συλλογή του Γιώργη Παυλόπουλου *Τα Αντικλείδια* (1988), στην οποία ανήκει το ποίημα «Το άγαλμα και ο τεχνίτης», έγραψε ο Δημήτρης Μαρωνίτης (1992, 151):

Αισθάνομαι πως τα ποιήματα της τρίτης συλλογής του Παυλόπουλου [*Τα Αντικλείδια*], πιασμένα όλα σχεδόν στο δίχτυ του ονείρου, μπορεί να μοιραστούν στα τρία: κάποια μιλούν πιο πολύ για το σώμα -του ανθρώπου και του κόσμου· άλλα περισσότερο για τη στάχτη και τη

σκόνη του· μερικά για τη βιώσιμη αγάπη του. Τα πρώτα είναι σκοτεινά και παιδεμένα· τα δεύτερα μαύρα κι απελπισμένα· στα τρίτα μπαίνει κάπιο φως ελπίδας, καθώς εδώ το ποίημα κυνηγά ως το τέλος την ποίηση, κι η ποίηση το ποίημα.

Στο ίδιο κείμενο (1991, 146-147), ο Μαρωνίτης σχολιάζει την ποιητική φωνή του Παυλόπουλου, προβάλλοντας εκείνες τις αρετές που την έκαναν να ξεχωρίζει, και δηλώνει ότι:

Η φωνή του Παυλόπουλου έχει το φυσικό χάρισμα να μπορεί ν' αφηγηθεί, και μάλιστα με τρόπο ποιητικό: ξέρει να παίρνει τις ανάσες της και να μην πνίγεται, όταν ψηλώνει, να μη σβήνει, όταν χαμηλώνει. Και προπαντός ξέρει να κρατά τον σωστό ρυθμό και τους κυματισμούς που χρειάζεται η διήγηση, για να παραμένει διήγηση. Μιλώ για εκείνη την ηρεμία και την άνεση που επιτρέπει στον ποιητικό μύθο να σχηματιστεί και να πετάξει λεύτερος, αυτό που έλεγε ο Όμηρος «έπεα πτερόεντα», ή κάτι τέτοιο. Δεν ξέρω πολλές φωνές στην ποίησή μας που να έχουν την απλότητα, τη θέρμη, σχεδόν την τρυφερότητα της αφηγηματικής φωνής του Παυλόπουλου. Υποπτεύομαι πως αυτήν κυρίως πρόσεξε ο Σεφέρης, που είχε στο κεφάλαιο αυτό τις δικές του δυσκολίες, καθώς η δική του φωνή άρχισε λυρική και εξελίχτηκε σε δραματική, πηγαίνοντας να γίνει αφηγηματική.

Παρουσιάζοντας τα κίνητρα που οδήγησαν τον Παυλόπουλο στη δημιουργία των ποιημάτων του και αναφερόμενος και αυτός στις αρετές αυτών των ποιημάτων (οπτική φαντασία, γλωσσική ωριμότητα και ποιητική διαύγεια), έγραψε ο Νίκος Λαζαρίδης (1989, 291-293):

Ο Γ. Παυλόπουλος αποφεύγοντας τις παγίδες κινείται με χαρακτηριστική άνεση μέσα στο λαβύρινθο των ονείρων και με γνώση και μαστοριά, φωτίζει τις σκιές, τονίζει τις λεπτομέρειες, δραματοποιεί έντεχνα τις καταστάσεις. Πάνω απ' όλα όμως αφήνει να αναδυθούν στην επιφάνεια εκείνα τα συναισθήματα που αποτελούν και τα βαθύτερα κίνητρα για να γραφούν αυτά τα ποιήματα: η νοσταλγία για τη χαμένη νιότη, η αγωνία του καλλιτέχνη για το έργο του, ο φόβος και τελικά η εξοικείωση με το θάνατό του [...]. Ο Παυλόπουλος είναι ένας ποιητής προικισμένος με δύο ουσιαστικές αρετές. Η πρώτη είναι μια φαντασία οπτική. Η δεύτερη αρετή, είναι κατ' εξοχή πεζογραφική: ή αφηγηματική δεξιότητα [...]. Αλλά ο Γ. Παυλόπουλος είναι επίσης ένας ποιητής που τον διακρίνει η γλωσσική ωριμότητα και μια ποιητική διαύγεια. Λέγοντας γλωσσική ωριμότητα εννοώ εκείνη την ικανότητα που επιτρέπει σ' έναν ποιητή όχι απλώς να βρίσκει τη σωστή λύση σ' ένα γλωσσικό πρόβλημα που του δημιουργεί ένα ποίημα, αλλά και τη μόνη σωστή λύση.

Τέλος, ο Τίτος Πατρίκιος (1995, 3-8) υποστηρίζει ότι ο Παυλόπουλος είναι ένας πολιτικός ποιητής και ταυτόχρονα ένας ποιητής που ερευνά την ανθρώπινη ψυχή:

Χωρίς να κάνει πολιτικές διακηρύξεις ούτε να εκθέτει πολιτικά προγράμματα, ο Γιώργης Παυλόπουλος είναι ένας βαθύτατα πολιτικός ποιητής. Γιατί μέσα στη ποίησή του ενσωματώνει και τα όσα συμβαίνουν γύρω του και τη δική του συμμετοχή και παρατήρηση. Ταυτόχρονα είναι ένας ποιητής που αναδιφεί τα μύχια της ανθρώπινης ψυχής. Κι αν στην κοινωνική μοναξιά βλέπει κάποια δυνατότητα υπέρβασής της χάρη στη δικαιοσύνη, στην υπαρξιακή μοναξιά βλέπει τη σίγουρη υπέρβασή της μέσω του έρωτα.

Σχολιασμός του ποιήματος

Πρόκειται για ένα ποίημα το οποίο ξεχωρίζει για τον αφηγηματικό του χαρακτήρα, μια και το ποιητικό υποκείμενο³ μάς τοποθετεί εξ αρχής στον χώρο όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα (*το μουσείο*), στον χρόνο που εκτυλίσσονται (*Σαν έκλεινε το μουσείο/αργά τη νύχτα*), παρουσιάζει το πρόσωπο που πρωταγωνιστεί (*η Δηιδάμεια*) και ξεδιπλώνει σταδιακά την πλοκή.

Η πρώτη στροφή ξεκινά με μια υπερρεαλιστική εικόνα. Πρόκειται για το ζωντάνεμα της Δηιδάμειας μετά το κλείσιμο του μουσείου, η οποία *αργά τη νύχτα* συνήθιζε και *κατέβαινε από το αέτωμα*. Η χρήση του παρατατικού χρόνου από το ποιητικό υποκείμενο φανερώνει ακριβώς την επανάληψη της συγκεκριμένης πράξης: Η Δηιδάμεια κάθε βράδυ, σαν έκλεινε το μουσείο, αποδεσμευόταν από το βίαιο αγκάλιασμα του Κένταυρου Ευρυπίωνα, έπαυε να είναι ένα τουριστικό αξιοθέατο και αποκτούσε ζωή, ανθρώπινα χαρακτηριστικά και συνήθειες, τα οποία παρουσιάζονται με τη χρήση παραστατικών εικόνων⁴ (*έκανε το ζεστό λουτρό της και μετά/ώρα πολλή μπροστά στον καθρέφτη/χτένιζε τα χρυσά μαλλιά της*). Η έμφαση που δίδεται στις κινήσεις της Δηιδάμειας στην πρώτη στροφή και το αντίστοιχο ποιητικό λεξιλόγιο⁵ (*κατέβαινε από το αέτωμα/Κουρασμένη από τους τουρίστες/έκανε το ζεστό λουτρό της και μετά/ώρα πολλή μπροστά στον καθρέφτη/χτένιζε τα χρυσά μαλλιά της*) προσδίδουν θεατρικά στοιχεία στο ποίημα και παράλληλα στοιχεία ερωτισμού.

Στο τέλος της πρώτης στροφής, η αναφορά του ποιητικού υποκειμένου στο γεγονός ότι *Η ομορφιά της ήταν για πάντα/σταματημένη μες στο χρόνο* έρχεται σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην πραγματικότητα και στα αποτελέσματα που αφήνει το πέρασμα του χρόνου στους ανθρώπους. Η ομορφιά της Δηιδάμειας παραμένει αναλλοίωτη στον χρόνο, καθιστώντας τη σμιλεμένη στο μάρμαρο μορφή ένα διαχρονικό αντικείμενο του πόθου, ενώ στην πραγματικότητα ο χρόνος αλλοιώνει τους ανθρώπους, μια και η δύναμή του δεν αφήνει ανεπηρέαστη την όψη τους. Αυτός που διέσωσε την ομορφιά

³ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν στα ποιητικά κείμενα το ποιητικό υποκείμενο.

⁴ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τη σχέση λογοτεχνικής μορφής και περιεχομένου.

⁵ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να κατανοούν τη σημασία του ποιητικού λεξιλογίου και να αντιλαμβάνονται τον συγκινησιακό χαρακτήρα της ποίησης.

της Δηιδάμειας είναι ο ανώνυμος γλύπτης, ενώ στη συνέχεια το ποιητικό υποκείμενο της δίδει ζωή και συνέχεια, περιγράφοντας με λεπτομέρεια τη διαχρονική της ομορφιά και τις κρυφές της συνήθειες.

Οι δύο στίχοι με τους οποίους εισάγεται η δεύτερη στροφή «φωτίζουν» την πραγματική αιτία που οδηγούσε τακτικά τη Δηιδάμεια να φροντίζει την εξωτερική της εμφάνιση (βραδινό λουτρό, πολύωρο χτένισμα των ξανθών μαλλιών της): προετοιμαζόταν για την υποδοχή εκείνου που την παραμόνευε σε κάποια σκοτεινή γωνιά (*Τότε τον έβλεπε πάλι εκεί/σε κάποια σκοτεινή γωνιά να την παραμονεύει*). Πρόκειται για τον ίδιο τον δημιουργό της, τον ανώνυμο γλύπτη, ο οποίος τη διεκδικούσε επίμονα. Με επιδεξιότητα *ερχόταν πίσω της αθόρυβα/της άρπαζε τη μέση και το στήθος/και μαγκώνοντας τα λαγόνια της/με το ένα του πόδι/έμπηγε τη δυνατή του φτέρνα/στο πλάι του εξαίσιου μηρού της*. Η εικόνα του τρόπου με τον οποίο ο γλύπτης άρπαζε τη Δηιδάμεια και μεταχειριζόταν το κορμί της εμπεριέχει θεατρικά στοιχεία⁶ και παραπέμπει στις κινήσεις του Κένταυρου Ευρυπίωνα και στο σύμπλεγμα που κοσμεί το αέτωμα του ναού· γλύπτης και Κένταυρος εκφράζουν τον πόθο τους για την όμορφη νύμφη, με τον πρώτο να εμπλέκεται σε προσωπικό επίπεδο με το δημιούργημά του και να μιμείται τις κινήσεις του δεύτερου.

Στην τρίτη στροφή το ποιητικό υποκείμενο⁷ επικεντρώνεται σε αυτές τις επιθέσεις. Όπως αναφέρει, η Δηιδάμεια καθόλου δεν ξαφνιαζόταν από αυτές· μάλιστα *το περίμενε, το είχε συνηθίσει πια*. Η χρήση του επιρρήματος *τάχα*⁸ φανερώνει ότι η οποιαδήποτε αντίσταση εκ μέρους της ήταν καθαρά τυπική, σχεδόν ψεύτικη, μια και ανέμενε αυτές τις επιθέσεις, ίσως ακόμη και να τις επιδίωκε. Μάλιστα η περιγραφή του τρόπου με τον οποίο η Δηιδάμεια *τάχα αντιστεκόταν* χαρακτηρίζεται από λυρικά στοιχεία⁹ (*σπρώχνοντας/με τον αγκώνα το φιλήδονο κεφάλι του/και καθώς χανόταν όλη/μες στην αρπάγη του κορμιού του*), προκαλώντας έντονη συγκίνηση, αφού σιγά σιγά ο γλύπτης μετουσιωνόταν σε Κένταυρο και πλέον η Δηιδάμεια επέστρεφε σε αυτόν, μέσω μιας επαναλαμβανόμενης διαδικασίας.

Η έμφαση που δίδεται στη σκηνή όπου η Δηιδάμεια αποκτά υπόσταση και φροντίζει με τελετουργικό σχεδόν τρόπο την εξωτερική της εμφάνιση και στη σκηνή όπου ο γλύπτης της επιτίθεται, για να καταλήξει και πάλι ως άγαλμα στην αγκαλιά του Κένταυρου, θέτει στο προσκήνιο τους δύο άξονες στους οποίους κινείται το ποίημα. Ο πρώτος αφορά στην ανάγκη διατήρησης της νεότητας και ο δεύτερος στην διατήρηση του έρωτα που δίνει νόημα στην ανθρώπινη ύπαρξη· και οι δύο άξονες προβάλλονται μέσω του ποιητικού υποκειμένου, το οποίο περιγράφει τη διαρκή μετάβαση της νύμφης από

⁶ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τη σχέση λογοτεχνικής μορφής και περιεχομένου.

⁷ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν στα ποιητικά κείμενα το ποιητικό υποκείμενο.

⁸ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να κατανοούν τη σημασία του ποιητικού λεξιλογίου και να αντιλαμβάνονται τον συγκινησιακό χαρακτήρα της ποίησης.

⁹ Ό.π

αγαλματένια μορφή στο αέτωμα σε αντικείμενο του πόθου του γλύπτη και αντίστροφα.

Στην τελευταία στροφή το ποιητικό υποκείμενο αναφέρει ότι, παρόλο που το κορμί της Δηιδάμειας παραδίδεται βίαια στην αγκαλιά του Κένταυρου Ευρυπίωνα, του οποίου *η αλογίσια οπλή του/την πόναγε κάπου εκεί/γλυκά στο κόκαλο*, η σκέψη της παραμένει στον δημιουργό της, τον οποίο *τον ονειρευότανε παραδομένη/ανάμεσα στο φόβο της και τη λαγνεία του/να τη λαξεύει ακόμη*. Η μεταφορική χρήση του στίχου *γλυκά στο κόκαλο*¹⁰ τονίζει την αντίθεση ανάμεσα στον πόνο που προκαλούσε στη Δηιδάμεια ο Κένταυρος και στο τελικό αποτέλεσμα, που είναι η παραμονή της στην αγκαλιά του Κένταυρου, να ονειρεύεται, έστω και φοβισμένη *τη λαγνεία του/να τη λαξεύει ακόμη*.

Το ποιητικό υποκείμενο σε αυτή την τελευταία στροφή τονίζει τη διαφορά ανάμεσα στο ιδεατό και στο εφικτό, μια και η Δηιδάμεια θα επέλεγε να βρίσκεται στην αγκαλιά του γλύπτη, να αφοσιωθεί στον δημιουργό της, όμως τελικά βρίσκεται εγκλωβισμένη στην αγκαλιά του Κένταυρου. Έτσι ο Κένταυρος έχει στην κατοχή του το κορμί της, ενώ ο γλύπτης την ψυχή της, την οποία κέρδισε με την τέχνη του, μια και είναι αυτός που της έδωσε ζωή, αρχικά σμιλεύοντας το μάρμαρο και δημιουργώντας και στη συνέχεια διατηρώντας την πανέμορφη μορφή της στο πέρασμα του χρόνου.

Σχολιάζοντας τον τελευταίο στίχο του ποιήματος (*να τη λαξεύει ακόμη*), ο οποίος αποκαλύπτει τον καλλιτεχνικό έρωτα που τροφοδοτεί με τη σειρά του την καλλιτεχνική δημιουργία, γράφει η Τασούλα Καραγεωργίου (2004, 19):

Το ποίημα επιφυλάσσει τη μεγαλύτερη του έκπληξη στον τελευταίο του στίχο με τη διπλή αποκάλυψη της ταυτότητας του ερώντος κενταύρου και του χαρακτήρα της ερωτικής του μανίας. Πρόκειται για τον τεχνίτη του τίτλου του και για τη μανία του να λαξεύει ακόμη το έργο του, που, αυτονομημένο πλέον από το δημιουργό του, τον αιχμαλωτίζει στα δίχτυα μιας ακαταμάχητης ερωτικής πρόκλησης για κοινωνία με την ιδανική καλλιτεχνική ομορφιά. Όπως στον αρχαίο μύθο ο γλύπτης ερωτεύεται το άγαλμα, έτσι και στο ποίημα του Παυλόπουλου η ομορφιά της Δηιδάμειας ανθίσταται στην απόπειρα παγίδευσής της πυροδοτώντας παράλληλα την έκρηξη ενός καλλιτεχνικού έρωτα, ο οποίος, καθώς μάταια αναζητεί την εκπλήρωση του, τροφοδοτεί εις το διηνεκές την καλλιτεχνική δημιουργία. Ο τεχνίτης μετεωριζόμενος μεταξύ γης, με την οποία τον συνδέει η αλογίσια οπλή του, και ουρανού, όπου εγκατοικεί η άφθαρτη ομορφιά της νύφης, κινείται εντέλει μέσα στο χώρο μιας αντεστραμμένης θεολογίας. Σύμφωνα με αυτή, ένας θνητός θεός δημιουργεί άφθαρτα έργα. Αυτή είναι η πλέον φιλόφρων και, σε τελευταία ανάλυση, ανατρεπτική του αδήριτου φυσικού νόμου της φθοράς απάντηση που δίνει η τέχνη στην τραγική νομοτέλεια της φθοράς και του θανάτου.

---

¹⁰ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τα βασικά σχήματα λόγου της ποιητικής γλώσσας και να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία τους.

Τα θέματα επομένως της φθοράς που επέρχεται από την καταστροφική δύναμη του χρόνου, του θανάτου που αποτελεί τη φυσική κατάληξη, και του έρωτα που πολλές φορές παραμένει ανολοκλήρωτος έρχονται σε αντίθεση με την ίδια τη ζωή, την ομορφιά και τα συναισθήματα που συνοδεύουν τον έρωτα. Όπως δήλωσε ο Παυλόπουλος στο περιοδικό *Γράμματα και Τέχνες* (1998, 24-26),

Η ποιητική δημιουργία είναι μια πράξη ερωτική και συνάμα μια υπέρτατη δοκιμασία, παλεύοντας στο μεταίχμιο ζωής και θανάτου να φτάσεις στην αλήθεια της τέχνης σου. Η στιγμή αυτής της αλήθειας είναι απατηλή και πρόσκαιρη όπως η στιγμή κάθε ευτυχίας. Γρήγορα ξαναρχίζεις, πέφτοντας πάλι στην ίδια κατάσταση.

Πίσω, ενδεχομένως, από το ποιητικό υποκείμενο κρύβεται ο ίδιος ο Παυλόπουλος, αφού μέσα από τα θέματα της ζωής, του θανάτου και του έρωτα που θίγει στο συγκεκριμένο ποίημα επιχειρεί να εξηγήσει τη σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στην ποίηση και στον δημιουργό της. Συγκεκριμένα, ο Παυλόπουλος αντιμετωπίζει την ποίηση ως μια ελκυστική υπόσταση που τον προκαλεί με τη στάση της αλλά είναι αδύνατο να την προσεγγίσει, με αποτέλεσμα να νιώθει μια διαρκή έλξη και έναν ασίγαστο πόθο γι' αυτήν. Αυτός ακριβώς ο πόθος του δημιουργού εκφράζεται στο ποίημα, όπου το δημιούργημα (η Δηιδάμεια) αποκτά ανθρώπινη υπόσταση και συνήθειες και γίνεται το αντικείμενο του πόθου του Κένταυρου (με βάση τη μυθολογία), αλλά και του ίδιου του γλύπτη που τη σμίλεψε, δηλ. του δημιουργού της. Το ίδιο το δημιούργημα (η Δηιδάμεια) παίρνει σάρκα και οστά και κάθε βράδυ βιώνει τον έρωτα που νιώθει γι' αυτήν ο γλύπτης, όταν κατορθώνει να ξεφύγει, έστω και για λίγο, από τη βίαιη αγκαλιά του Κένταυρου. Αυτή ακριβώς η δύναμη που χαρακτηρίζει τον δημιουργό μεταφέρεται στο δημιούργημα, ενισχύοντας την αδιάλειπτη σχέση που υπάρχει μεταξύ τους και τον άρρηκτο δεσμό που πάντα θα τους ενώνει.

Όπως ανέφερε ο Παυλόπουλος σε συνέντευξη που παραχώρησε στις 7 Ιανουαρίου 2008 στη Λ. Σ. Αρμυριώτη και στο περιοδικό *Ύφος*, στην περίπτωση του ποιήματος «Το άγαλμα και ο τεχνίτης» ο τεχνίτης ταυτίζεται με το δημιούργημα του, ερωτεύεται αυτό που κάνει, και κατά συνέπεια το ίδιο το δημιούργημά του, το άγαλμα, μετατρέπεται σε ερωτικό αντικείμενο. Πρόκειται, επομένως, για ένα **ποιήμα ποιητικής**, αφού έχει ως γενικό θέμα την ποιητική τέχνη και την καλλιτεχνική δημιουργία και ταυτόχρονα πραγματεύεται τον τρόπο με τον οποίο ο δημιουργός – ποιητής προσλαμβάνει την ποίηση. Ο Παυλόπουλος, στην προσπάθειά του να καθορίσει τον ρόλο του δημιουργού – ποιητή στην ποιητική τέχνη, προβληματίζεται αναφορικά με τη σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στον δημιουργό – ποιητή και στο δημιούργημα – ποίημα· το αποτέλεσμα αυτών των προβληματισμών είναι ένας αριθμός σχετικών ποιημάτων για την Ποίηση, στα οποία ανήκει και το ποίημα που

εξετάζουμε (Βλ. «Προτάσεις για Συναναγνώσεις» για παραδείγματα άλλων ποιημάτων Ποιητικής του Γιώργη Παυλόπουλου).

Προτάσεις για συναναγνώσεις

Το ποίημα «Το άγαλμα και ο τεχνίτης» είναι ένα ποίημα ποιητικής που έχει ως γενικό θέμα την ποιητική τέχνη και την καλλιτεχνική δημιουργία και ταυτόχρονα πραγματεύεται τον τρόπο με τον οποίο ο δημιουργός – ποιητής προσλαμβάνει την ποίηση. Πιο κάτω παρατίθενται μερικά ποιήματα ποιητικής, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν για συνανάγνωση¹¹.

Γιώργης Παυλόπουλος, «Το Ποίημα»

Φεύγει νύχτα μ' ένα παλιό αμάξι
γέρος πια φοράει μαύρα.
Ποιος είναι και πού πηγαίνει
κανείς δεν ξέρει.
Μέσα στη σκέψη του υπάρχει το ποίημα
που ποτέ δεν θα γράψει.
Τόσο αόριστο σαν τη ζωή του.
Μέσα στο κούφιο μπαστούνι του
υπάρχει ένα φίδι χρυσό.
Καθώς θα το τυλίγει απόψε στο λαιμό της
σε κάποιο ελεεινό ξενοδοχείο
θα τον κοιτάζει στον καθρέφτη
χλωμός ο άλλος εαυτός του.
Αυτός που χρόνια φτιάχνει το ποίημα
καλπάζοντας τώρα στο πλάι του
και ανάβοντας ολοένα τ' άλογα που έχουν μεθύσει
απ' το σκοτάδι και τη λάσπη.

Τα αντικλείδια. Αθήνα, Στιγμή, 1988

Γιώργης Παυλόπουλος, «Τα Αντικλείδια»

Η Ποίηση είναι μια πόρτα ανοιχτή.
Πολλοί κοιτάζουν μέσα χωρίς να βλέπουν

---

¹¹ Δείκτης Επιτυχίας: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να ερμηνεύουν τα λογοτεχνικά κείμενα σε διακειμενική προοπτική.

τίποτα και προσπερνούνε. Όμως μερικοί
κάτι βλέπουν, το μάτι τους αρπάζει κάτι
και μαγεμένοι πηγαίνουνε να μπουν.
Η πόρτα τότε κλείνει. Χτυπάνε μα κανείς
δεν τους ανοίγει. Ψάχνουνε για το κλειδί.
Κανείς δεν ξέρει ποιος το έχει. Ακόμη
και τη ζωή τους κάποτε χαλάνε μάταια
γυρεύοντας το μυστικό να την ανοίξουν.
Φτιάχνουν αντικλειδιά. Προσπαθούν.
Η πόρτα δεν ανοίγει πια. Δεν άνοιξε ποτέ
για όσους μπόρεσαν να ιδούν στο βάθος.
Ίσως τα ποιήματα που γράφτηκαν
από τότε που υπάρχει ο κόσμος
είναι μια ατέλειωτη αρμαθιά αντικλειδιά
για ν' ανοίξουμε την πόρτα της Ποίησης.

Μα η Ποίηση είναι μια πόρτα ανοιχτή.

Τα αντικλειδιά. Αθήνα, Στιγμή, 1988

Γιώργης Παυλόπουλος, «Ο Άλλος»

Εκεί που πάλευα να τελειώσω το ποίημα
περασμένα μεσάνυχτα
ήρθε και πάλι ξαφνικά με ανοιχτό αμάξι
με δυο γυναίκες αγκαλιά
και κάτω από το παράθυρο μου
"κατέβα άθλιε" μου φώναζε
"παράτα τα που να σε πάρει
σκίς' τα επιτέλους τα χαρτιά"

Κατέβηκα με την ψυχή στο στόμα
όμως ο δρόμος ήταν έρημος
και τσακισμένος ξαναγύρισα στο ποίημα
κι όλη τη νύχτα πάλευα
χωρίς να το τελειώσω.

Λίγος Άμμος, Αθήνα, Νεφέλη, 1997

Γιάννης Πατίλης, «Υπάρχω για να ληστεύω την ανυπαρξία»

Υπάρχω για να ληστεύω την ανυπαρξία.
Από κει κουβαλάω με κόπο
Υπέροχα ποιήματα.
Είναι διάφανα, φωτεινά κι ανέκφραστα.
Αλλά στο δρόμο μου πέφτουνε, σπάνε.
Τα μπαλώνω, τα κολλάω με λέξεις.
Με λέξεις που οι άνθρωποι λένε.
Μ' αυτά που ξέρω, που βλέπω κι ακούω.
Και τα χαλάω μ' αυτό που υπάρχει.

Ζεστό μεσημέρι, Αθήνα, 1984

Σόνια Κούμουρου, «Οι λέξεις και οι Ποιητές»

Λένε πώς οι ποιητές
ξεμοναχιάζουνε τις λέξεις
σ' απόμερα σοκάκια της ψυχής
Τις κάνουν να κλαίνε
να γελάνε να πονούν
Λένε πώς οι ποιητές
ξομολογούν τις λέξεις
κρατώντας τα κλειδιά
των μυστικών
στις μέσα τσέπες
των λυγμών τους
Λένε πώς οι ποιητές
μαγεύουνε τις λέξεις
και γίνονται αγάλματα
καταμεσής του χρόνου
Λένε πώς οι ποιητές
πεθαίνουν με τις λέξεις
που δεν προλάβανε να πουν
να ζήσουν να γευτούνε.

Ο ενδιάμεσος χρόνος, Λευκωσία, 1999

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με προτεινόμενους ορισμούς της Ποίησης και κείμενα που μπορούν να αξιοποιηθούν για συναναγνώσεις, βλ *Νεοελληνική Λογοτεχνία* [Γ' Ενιαίου Λυκείου – Θεωρητική Κατεύθυνση –

Διδακτικές Επισημάνσεις

Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας:

- Να αναδειχθούν τα βασικά γνωρίσματα της ποίησης του Γιώργη Παυλόπουλου.
- Να τονιστεί η μυθική διάσταση του ποιήματος και να συνδεθεί με την αλληγορική διάσταση της ποιητικής Τέχνης.
- Να σχολιαστούν οι δύο υπερβάσεις και η σημασία τους.
- Να κατανοήσουν οι μαθητές τη στενή σχέση που συνδέει τον καλλιτέχνη με το δημιούργημά του.
- Να επισημανθούν οι εκφραστικοί τρόποι (εικόνες, αντιθέσεις, προσωποποιήσεις) και η λειτουργία τους.
- Να σχολιαστούν η γλώσσα και το ύφος του ποιήματος σε σχέση με τη λειτουργία τους.

Ενδεικτικές Ερωτήσεις¹²

1. Να σχολιάσετε τον τίτλο του ποιήματος σε σχέση με το περιεχόμενό του, έχοντας υπόψη την ακόλουθη επισήμανση της Τασούλας Καραγεωργίου (2006, 42): *«Τα ποιήματα του Παυλόπουλου έχουν συχνά ως αφετηρία τα όνειρα που αξιοποιούνται έπειτα για τη δημιουργία παράξενων όσο και αινιγματικών ιστοριών, ενώ αντίθετα οι τίτλοι των ποιημάτων είναι πιο ρεαλιστικοί, μια και αποτελούνται από ουσιαστικά συνοδευόμενα από οριστικά άρθρα».*
2. Να εντοπίσετε το ποιητικό υποκείμενο και να εξηγήσετε ποιος, ενδεχομένως, κρύβεται πίσω από αυτό.
3. Να αναφέρετε τους δύο θεματικούς άξονες του ποιήματος.
4. Να εντοπίσετε και να παρουσιάσετε τα βασικά θέματα που θίγονται στο ποίημα.
5. α) Να περιγράψετε την **εικόνα** με την οποία αρχίζει η πρώτη στροφή και β) να αναφερθείτε στο αντίστοιχο **ποιητικό λεξιλόγιο**, εξηγώντας τη λειτουργία αυτών των δύο εκφραστικών μέσων.

---

¹² Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις συμπληρώνουν τις ερωτήσεις του σχολικού εγχειριδίου (ΚΝΕΛ Γ΄: 51).

6. Να εξηγήσετε τη σχέση ανάμεσα στη μορφή και στο περιεχόμενο της δεύτερης στροφής, δίδοντας έμφαση στα θεατρικά στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν.
7. Να εντοπίσετε τα λυρικά στοιχεία που εμφανίζονται στην τρίτη στροφή και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους, σε σχέση με την κατάληξη της Δηιδάμειας.
8. Να σχολιάσετε τη μεταφορική χρήση του στίχου *γλυκά στο κόκαλο* της τέταρτης στροφής, κάνοντας αναφορά στη σχέση που υπήρχε ανάμεσα στη Δηιδάμεια και τον Κένταυρο.
9. Να σχολιάσετε την ακόλουθη δήλωση του Γιώργη Παυλόπουλου στο περιοδικό *Γράμματα και Τέχνες* (1998, 24-26), σε σχέση με το ποίημα «Το άγαλμα και ο τεχνίτης»: « *Η ποιητική δημιουργία είναι μια πράξη ερωτική και συνάμα μια υπέρτατη δοκιμασία, παλεύοντας στο μεταίχμιο ζωής και θανάτου να φτάσεις στην αλήθεια της τέχνης σου*».
10. Σύμφωνα με τον Γιώργη Παυλόπουλο, το ποίημα «Το άγαλμα και ο τεχνίτης» είναι ένα ποίημα ποιητικής. Να τεκμηριώσετε τη θέση αυτή.

Βιβλιογραφία

- Αργυρίου, Αλ. 2000. «Εισαγωγή», στον Τόμο *Η ελληνική ποίηση. Ανθολογία – Γραμματολογία* (επιμ. Αλέξανδρος Αργυρίου). Αθήνα, Σοκόλης.
- Καραγεωργίου, Τ. 2004. «Γιώργης Παυλόπουλος, “Το άγαλμα και ο τεχνίτης”- Η αυτονόμηση του έργου τέχνης από το δημιουργό του», *Φιλολογική* 86, 2004: 19.
- Καραγεωργίου, Τ. 2006. «Ο ποιητής, οι μύθοι και το άρρητον της ποίησης». *Οροπέδιο* 1, 42-47: <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=148779&code=3542>.
- Λαζαρίδης, Ν. 1989. «Γ. Παυλόπουλος: Τα Αντικλείδια (Βιβλιοκριτική)». *Πλανόδιον* 11: 291-295: <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=18888&code=7710>.
- Μαρωνίτης, Δ.Ν. 1992. «Τα αντικλείδια της ποίησης. *Διαλέξεις*. Αθήνα, Στιγμή.
- Πατρίκιος, Τ. 1995. «Ο Γιώργης Παυλόπουλος και τα αντικλείδια της ποίησης». *Νέο Επίπεδο* 20-21: 3-8.
- Παυλόπουλος, Γ. 1998. «Ο Γιώργης Παυλόπουλος μιλάει για την ποίηση και το έργο του». *Γράμματα και Τέχνες* 83: 24-26.
- Σαββίδης, Γ.Π. 2000. «Το στίγμα της πρώτης μεταπολεμικής ποιητικής γενιάς», στον τόμο: *Η ελληνική ποίηση. Ανθολογία – Γραμματολογία*, (επιμ. Αλέξανδρος Αργυρίου). Αθήνα, Σοκόλης.
- Τσακνιάς, Σ. 1983. *Δακτυλικά Αποτυπώματα*. Αθήνα, Καστανιώτης.
- Vitti, M. 2003. *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Αθήνα, Οδυσσέας.